

0,99 člověka

rizika světa, v němž rozhodují stroje

LUKÁŠ
PULGRET

DOMINIK
ŠLEMR

0,99 člověka: Rizika světa, v němž rozhodují stroje

© Mgr. Lukáš Pulgret, LL.M., DBA, 2026

© Mgr. Dominik Šlemr, 2026

Všechna práva vyhrazena. Bez předchozího písemného souhlasu autorů není dovoleno tuto knihu ani její části rozmnožovat, šířit, zpřístupňovat nebo užívat jiným než zákonem dovoleným způsobem.

Vyrobil a vydal: Dominik Šlemr, Jaroslava Holečka 3309, 272 01 Kladno

Obálku navrhl: Lukáš Pulgret

Vydáno v Kladně roku 2026

1. vydání

ISBN 978-80-11-08976-4 (PDF)

Věnováno těm, kdo jednou na vlastní oči uvidí minulost, která se nikdy nestala, uslyší hlas člověka, jenž nikdy nepromluvil, a přesto dokážou říci: „*Toto rozhodnutí bylo moje.*“

O KNIZE

Co když největším rizikem umělé inteligence není to, že stroje jednou získají lidskost, ale že se jí člověk začne pohodlně vzdávat?

0,99 člověka není kniha proti technologiím. Je to úvaha o světě, v němž stroje stále častěji radí, hodnotí, napodobují, předvídají a rozhodují. O světě, kde obraz nemusí svědčit, hlas nemusí patřit tělu, minulost se může vracet jako nesmazatelný záznam a pohodlná odpověď může přijít dřív než otázka.

I kdyby stroje jednou dokázaly napodobit téměř všechno, co na člověku vidíme zvenčí, právě zbývajících 0,01 může být tím, o co nesmíme přijít.

POHODLÍ, KTERÉ NEPŮSOBÍ JAKO ZTRÁTA.....	5
OD POMOCI K DELEGACI.....	8
1. Odpověď dřív než otázka	8
2. Cena klidného rozhodnutí	12
3. Co zapomínáme umět.....	16
4. Věda, která nerozumí vlastnímu objevu	21
5. Svoboda, kterou nelze vykonat	25
DŮKAZ, HLAS A KŘEHKÁ SKUTEČNOST	29
6. Když obraz přestal svědčit	29
7. Hlas, který nemá tělo	33
8. Průmysl přesvědčivosti	36
9. Když smysly nestačí	40
ČLOVĚK HODNOCENÝ SYSTÉMEM	44
10. Člověk označený za riziko.....	44
11. Rozhodnutí, které přišlo hotové.....	48
12. Nestrannost bez spravedlnosti	52
13. Podpis na konci řetězce	55
14. Práce, která ztrácí cenu	58
15. Moc bez tváře	63
16. Právo být víc než minulost	66
17. Když mizí náhoda	70
KDYŽ SYSTÉM JEDNÁ VE SVĚTĚ.....	73
18. Co se nevejde do cíle	73
19. Řidič, který už neřídí	77
20. Tělo, které se nevejde do dat.....	80
21. Když systém vystřelí	83
22. Stát, který nerozumí vlastním nástrojům	86
23. Jedna chyba, mnoho následků.....	90
IDENTITA, KONEČNOST A ZBÝVAJÍCÍCH 0,01	93
24. Zrcadlo bez svědomí.....	93
25. Vůle bez lidskosti	96
26. Nesmrtelnost jako zkouška	99
27. Zbývajících 0,01.....	102

POHODLÍ, KTERÉ NEPŮSOBÍ JAKO ZTRÁTA

Velké změny obvykle nezačínají výstrahou. Nezačínají tím, že by se někdo postavil před člověka a oznámil mu, že od dnešního dne bude rozhodovat místo něj. Přicházejí tišeji. Přicházejí jako úleva. Jako krátká cesta kolem námahy. Jako odpověď, která je připravená dřív, než se stihne zformulovat otázka. Člověk se nevzdává odpovědnosti naráz. Nejprve přijme pomoc při drobnosti. Potom radu v situaci, která se zdá příliš složitá. Později výsledek, který už jen potvrdí. A nakonec se může ocitnout v okamžiku, kdy stále drží pero, stále mačká tlačítko a stále nese své jméno pod rozhodnutím, ale už sotva dokáže říci, odkud se toto rozhodnutí vlastně vzalo.

Pohodlí působí nevinně právě proto, že si o sobě nedělá velké nároky. Nenutí člověka přijmout nový světonázor. Nevyžaduje, aby se vzdal svobody nahlas. Nabízí mu jen to, aby nemusel tolik hledat, tolik počítat, tolik čekat a tolik pochybovat. V každodenním životě bývá pochybnost únavná. Člověk, který má být rychlý, přesný a stále dostupný, snadno uvěří, že dlouhé rozmyšlení je zbytečný přepych. Jenže právě v oné mezeře mezi otázkou a odpovědí se rodí něco, co nelze pohodlně změřit: vlastní úsudek.

Umělá inteligence do tohoto prostoru nevstupuje jako cizí síla z jiné planety. Vstupuje jako velmi účinný nástroj lidské touhy po zjednodušení. Dokáže třídit, porovnávat, předvídat, shrnovat a vytvářet výstupy tempem, s nímž se člověk nemůže měřit. V mnoha situacích je to přínos. Pomáhá vidět souvislosti, které by jinak zůstaly skryté. Umožňuje věnovat méně času rutinním úkonům. Může zrychlit výzkum, odhalit chybu, upozornit na riziko nebo zpřístupnit informaci člověku, který by se k ní jinak nedostal. Bylo by nerozumné předstírat, že tato schopnost nemá hodnotu.

Ve světě umělé inteligence proto nebude hlavní otázkou jen to, zda systém rozhoduje správně. Správnost může být někdy měřitelná, někdy pravděpodobná a někdy jen zdánlivá. Podstatnější otázka zní, zda člověk ještě rozhoduje jako člověk: zda rozumí tomu, co se děje, zda může vyslovit pochybnost, zda smí odmítnout výsledek, který odporuje jeho svědomí, a zda je připraven nést důsledky rozhodnutí, pod něž se podepíše. Stroj může mít lepší výpočet. Nemůže za člověka převzít lidskou odpovědnost, aniž by se tím změnilo, co znamená rozhodovat.

Přesto se v jejím stínu objevuje otázka, která je starší než počítače: zda člověk zůstává svobodný, jestliže se vzdává námahy, z níž jeho svoboda vyrůstá. Svoboda není jen možnost vybrat si ze dvou tlačítek. Je také schopnost rozumět tomu, co se vybírá, nést důsledky volby a někdy se vzepřít vlastnímu pohodlí. Člověk, který si stále nechává poradit,

nemusí být nesvobodný. Člověk, který přestal umět rozhodovat bez rady, už však může být zranitelný.

Tato kniha proto není výzvou zastavit technický pokrok ani prosbou o návrat do světa, který nikdy neexistoval. Není ani katalogem nejnovějších modelů, firem a paragrafů. Takové seznamy stárnou rychleji než papír. Je pokusem podívat se na trvalejší věci: na lidskou odpovědnost, důvěru, spravedlnost, schopnost pochybovat, význam práce, povahu pravdy, cenu bezpečnosti a na hranice, které se někdy nepoznají podle toho, že je někdo zakázal překročit. Poznají se podle toho, že po jejich překročení člověk zůstane sice účinnější, ale méně přítomný ve vlastním životě.

Technologie člověku vždy něco přidává a něco bere. Kolo mu dalo vzdálenost, ale proměnilo měřítko světa. Tisk umožnil šířit myšlenky, ale zároveň umožnil šířit omyly se silou, jakou ústní tradice neznala. Průmysl rozmnožil bohatství i výrobky, ale změnil rytmus práce, rodiny a měst. Každá z těchto změn nebyla ani čistým vítězstvím, ani čistou pohromou. Byla novým uspořádáním možností a závislostí. Umělá inteligence je podobná právě v tom, že její nejdůležitější dopady nemusí spočívat v jednom velkém okamžiku. Mohou vznikat z tisíců malých rozhodnutí, která se jednotlivě zdají rozumná.

Člověk může mít pocit, že si technologii vybírá, a přesto si postupně přestává vybírat, jak bude žít. Může chtít jen rychlejší překlad, přesnější navigaci, lepší návrh textu nebo bezpečnější vozidlo. Mezi těmito věcmi a světem, v němž systémy hodnotí lidské šance, předvídají lidské chování, vytvářejí důkazy, vybírají cíle nebo určují, kdo dostane přístup k práci, úvěru či péči, neleží vždy ostrá hranice. Leží tam spíše sled drobných kroků. Každý z nich lze obhájit. Teprve jejich součet změní postavení člověka.

Někdy se říká, že strach z techniky je známkou nepochopení. To může být pravda. Stejně pravdivé ale je, že bezstarostná víra v techniku může být známkou nepochopení jiného druhu. Člověk nemusí odmítat nástroj, aby se ptal, komu nástroj slouží, kdo jej ovládá, kdo rozumí jeho chybám a kdo ponese následky, až se jeho účinek obrátí proti někomu konkrétnímu. Tyto otázky nejsou nepřátelské vůči pokroku. Jsou podmínkou toho, aby pokrok nezůstal pouhou změnou výkonu a nestal se změnou lidské důstojnosti.

Největší rizika umělé inteligence nemusí být nápadná. Nemusí přijít s hlasitým varováním, temnou obrazovkou ani okamžitým selháním. Mohou mít podobu systému, který funguje dost dobře na to, aby mu lidé uvěřili, a dost neprůhledně na to, aby mu přestali odporovat. Mohou mít podobu rozhodnutí, jež se zdá neutrální, protože jeho autor není vidět. Mohou mít podobu pohodlí, které člověk už neumí odmítnout.

Tato změna nemusí být viditelná v tom, co člověk ztrácí. Může být viditelná v tom, co přestává chtít. Přestane chtít vysvětlení, protože je zvyklý na výsledek. Přestane chtít

alternativu, protože mu stačí doporučení. Přestane chtít nést spor, protože systém působí jistěji než on. V takové chvíli technologie neomezuje člověka silou. Mění jeho očekávání.

Proto se otázka hranic neklade až ve chvíli, kdy je nástroj nebezpečný. Klade se ve chvíli, kdy je příjemný. Právě tehdy má člověk nejméně důvod se ptát, co za jeho pomoc zaplatí.

Člověk se často bojí ztráty svobody až ve chvíli, kdy ji někdo vysloví nahlas. Méně se bojí ztráty návyků, které svobodu umožňují. Přitom právě tyto návyky – schopnost číst, srovnávat, ptát se, nést následky a někdy říci ne – mohou zmizet dřív než formální práva. Nikdo člověku nemusí zakázat rozhodovat. Stačí, když se jeho rozhodování stane tak vzácným a obtížným, že je přestane považovat za potřebné.

Tato proměna není nevyhnutelná. Technologie může člověku naopak vracet čas a sílu, aby mohl rozhodovat lépe. Vše záleží na tom, zda bude navržena jako podpora lidské schopnosti, nebo jako náhrada lidské přítomnosti. Mezi oběma možnostmi někdy není velký technický rozdíl. Je tam rozdíl v účelu, který lidé systému dali.

Lidská svoboda se někdy chápe jako schopnost vybrat si bez omezení. Ve skutečnosti je to také schopnost vědět, že existují věci, které by člověk neměl přenechat jinému jen proto, že je to pohodlné. Rodič nemůže bez ztráty někomu jinému zcela přenechat vztah k dítěti. Občan nemůže bez ztráty zájmu zcela přenechat druhým rozhodování o společných věcech. Člověk nemůže bez rizika zcela přenechat systému vlastní svědomí. V každé z těchto situací může pomoc existovat a být cenná. Úplné předání však mění povahu vztahu.

To je důvod, proč umělá inteligence otevírá více než otázku techniky. Otevírá otázku lidské dospělosti. Dospělost není stav, kdy člověk všechno zvládá sám. Je to stav, kdy ví, za co nemůže přestat nést odpovědnost, i když mu někdo nabízí, že to udělá rychleji a přesněji.

Budoucí technologie mohou být stále schopnější. Lidský úkol se tím nezmenší. Možná se naopak vyjasní: člověk bude muset přesněji rozhodovat, kdy má nástroj používat jako prodloužení vlastní schopnosti a kdy by z něj udělal náhradu vlastní přítomnosti.